

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ У РЕГУЛЮВАННІ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ: ЗАКОНОДАВЧІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ

THE ROLE OF STATE BODIES IN REGULATING RENEWABLE ENERGY: LEGISLATIVE AND ADMINISTRATIVE TOOLS

Грачук В.С., старший викладач кафедри відновного правосуддя і правоохоронної діяльності
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Стаття присвячена ролі державних органів у регулюванні сфери відновлюваної енергетики, а також аналізу законодавчих та адміністративних інструментів, що застосовуються в Україні. Мета дослідження – розглянути взаємодію між державними структурами та спеціалізованими організаціями у контексті розвитку відновлюваних джерел енергії та окреслити шляхи покращення регуляторної системи. В ході наукового дослідження використовувалися загальнонаукові методи, такі як аналіз, синтез, порівняння, системний підхід і узагальнення. Результати дослідження показують, що ключові державні органи України, включаючи Президента, Верховну Раду, Кабінет Міністрів та Міністерство енергетики, здійснюють суттєвий вплив на формування і реалізацію енергетичної політики та регулювання функціонування енергетичного сектора. Серед спеціалізованих установ, що підтримують впровадження відновлюваних технологій, відзначаються Біоенергетична асоціація України та Агентство з відновлюваної енергетики (АВЕ), які активно працюють над інтеграцією бізнесу і наукових середовищ. Значний внесок у розвиток енергоефективності робить Українська програма підвищення енергоефективності (УКЕЕР), яка забезпечує фінансування проектів через кредити місцевих банків. Досліджено, що Інститут відновлюваної енергетики НАН України займається розробкою та науковою підтримкою інноваційних технологій для оптимізації використання відновлюваних джерел. Інструмент «Гарантований покупець» відіграє вирішальну роль у фінансовій стабільності галузі, здійснюючи закупівлю електроенергії за «зеленими» тарифами. Водночас виявлено, що незлагодженість і дублювання функцій різних установ уповільнюють процеси правового регулювання, що негативно впливає на темпи впровадження чистих технологій. Рекомендовано створення єдиного Державного агентства з відновлюваної енергетики для координації, підтримки інвестицій та централізованого управління проектами, що сприятиме підвищенню ефективності управління та розвитку галузі. Практичне значення дослідження полягає в розробці пропозицій щодо оптимізації регуляторної структури та підвищення ефективності державного управління у сфері відновлюваної енергетики.

Ключові слова: відновлювальна енергетика, державні органи, енергетичне законодавство, правове регулювання, енергоефективність.

The article focuses on the role of state bodies in regulating the renewable energy sector and analyzes the legislative and administrative tools applied in Ukraine. The aim of the study is to examine the interaction between state structures and specialized organizations in the context of renewable energy development and outline ways to improve the regulatory system. The scientific research employed general scientific methods such as analysis, synthesis, comparison, a systematic approach, and generalization. The research results indicate that key state bodies in Ukraine, including the President, the Verkhovna Rada, the Cabinet of Ministers, and the Ministry of Energy, significantly influence the formation and implementation of energy policy and the regulation of the energy sector's functioning. Specialized institutions supporting the adoption of renewable technologies include the Bioenergy Association of Ukraine and the Agency for Renewable Energy (ARE), which actively work to integrate business and scientific communities. The Ukrainian Energy Efficiency Program (UKEEP) contributes notably to energy efficiency by providing project funding through local bank loans. It was found that the Institute of Renewable Energy of the National Academy of Sciences of Ukraine is engaged in the development and scientific support of innovative technologies to optimize the use of renewable sources. The "Guaranteed Buyer" tool plays a crucial role in the financial stability of the industry by purchasing electricity at "green" tariffs. However, it was revealed that inconsistencies and overlapping functions among various institutions slow down regulatory processes, negatively impacting the pace of clean technology implementation. The creation of a unified State Agency for Renewable Energy is recommended to coordinate, support investments, and centralize project management, which would enhance management efficiency and industry development. The practical significance of the study lies in developing proposals for optimizing the regulatory structure and improving state governance in the renewable energy sector.

Key words: renewable energy, state bodies, regulation, investments, energy efficiency.

Постановка проблеми. Відновлювальна енергетика є важливим елементом сталого розвитку, спрямованого на зменшення негативного впливу на довкілля, підвищення енергетичної безпеки та зменшення залежності від викопних палив. В Україні впровадження відновлювальних джерел енергії супроводжується численними реформами, які мають на меті адаптацію національної енергетичної політики до європейських стандартів і міжнародних зобов'язань. До цього процесу залучено багато державних і недержавних організацій, кожна з яких виконує певні функції, використовуючи законодавчі та адміністративні інструменти. Однак, попри зусилля різних інституцій, система регулювання і підтримки відновлюваної енергетики часто стикається з перешкодами. Серед головних проблем можна виділити фрагментарність функціонування ринку, недостатню координацію між органами, а також перешкоди для стабільного залучення інвестицій у відновлювану енергетику. Ці фактори ускладнюють досягнення запланованих показників і створюють невизначеність для інвесторів. Хоча кожна з організацій, задіяних у процесі, виконує свої обов'язки, відсутність чіткої стратегії та комплексного підходу призводить до дублювання функцій і неузгодженості дій.

Таким чином, необхідні більш детальні дослідження, що дадуть змогу краще зрозуміти ефективність чинних регулюючих механізмів і розробити шляхи для покращення їхньої роботи. Це допоможе створити гармонізовану систему управління відновлюваною енергетикою, яка б не тільки сприяла залученню інвестицій і розвитку ринку, але й гарантувала б стабільний перехід до сталої енергетичної моделі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі державних органів у регулюванні відновлюваної енергетики є достатньо дослідженим у вітчизняній літературі. Особливу увагу цьому приділяють дослідження, присвячені механізмам державного управління, їх впливу на розвиток сектора та особливостям взаємодії регуляторних органів з іншими учасниками енергетичного ринку. Суттєвий внесок зробили такі автори, як О. Ю. Стоян [8], А. О. Детяра [2] та інші дослідники. Центр Разумкова [7] висвітлює специфічні виклики, з якими зіткнулася відновлювана енергетика під час військових дій в Україні.

Аналітичні огляди Агентства з відновлюваної енергетики [1] та Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України [5] висвітлюють сучас-

ний стан нормативно-правового регулювання та основні адміністративні заходи, що впливають на стимулювання використання відновлюваних джерел енергії. Додатково, важливим елементом регуляторної діяльності є вдосконалення умов для гарантованих покупців, як це підкреслює НКРЕКП у своїх звітах [6]. Це показує прагнення державних органів створювати сприятливі умови для виробників відновлюваної енергії та регулювати діяльність в енергетичному секторі для забезпечення стабільності та прозорості ринку.

Попри достатню кількість літератури, що стосується законодавчих та адміністративних інструментів у сфері регулювання відновлюваної енергетики, відчувається нестача систематизованого матеріалу, який би комплексно аналізував ефективність та вплив існуючих механізмів. Тому, аналізуючи доступні джерела, було згруповано інформацію та систематизовано її відповідно до теми дослідження.

Мета статті – показати законодавчі та адміністративні інструменти державних органів у регулюванні відновлювальної енергетики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Процес інституціональних змін у регулюванні відновлювальної енергетики вимагає активної участі держави, що вибирає оптимальну модель для впровадження, контролю та корекції роботи та розвитку галузі відповідно до суспільних потреб [2]. Енергетичний сектор України залежить від регуляторної діяльності різних інституцій, що включають як державні органи, так і різноманітні недержавні організації. Ці органи разом формують складну мережу взаємодій, що має за мету розроблення і впровадження політик, стандартів та регуляцій, які визначають розвиток та функціонування енергетичного сектора країни. В цьому контексті, діяльність регуляторів спрямована на забезпечення стабільного енергопостачання, сприяння інвестиціям у сектор та забезпечення дотримання екологічних норм і стандартів [9]. Україна, як член Енергетичного Співтовариства, є зобов'язаною до виконання вимог і принципів, які спрямовані на інтеграцію її енергетичного ринку з європейськими стандартами. Це членство стимулює створення комплексної і взаємопов'язаної структури регулювання, яка не виникла хаотично, а була розроблена з метою вдосконалення внутрішніх процесів згідно з міжнародними зобов'язаннями та кращими практиками.

Приєднання до Енергетичного Співтовариства зобов'язує Україну до реалізації директив ЄС у сфері енергетики, що включає реформування внутрішніх ринків газу та електроенергії, покращення умов для інвесторів, забезпечення прозорості ринкових операцій та захист прав споживачів. Результатом цього є не тільки вдосконалення інституціональної структури регулювання енергетичного сектору, але й зміцнення співпраці між вітчизняними та міжнародними регуляторними органами, бізнес-середовищем, науковими установами та дипломатичними місіями, що сприяє всебічному аналізу та вдосконаленню практик у сфері відновлювальної енергетики [2].

Розгляд розвитку підприємств альтернативної енергетики слід проводити через аналіз інституційних вимірів на мікро-, мезо- та макrorівнях та визначення їх впливу на ефективність виробничо-економічних систем. Ці інституції формують умови для функціонування таких підприємств у енергетичному секторі, сприяючи їхній конкурентоспроможності, ефективності, результативності та прибутковості.

На найвищому рівні управління енергетичним сектором України, стратегічне керівництво і координація зосереджені у руках Президента України та Кабінету Міністрів України, що сприяє забезпеченню єдності політичного курсу в енергетичній сфері. Зокрема, Президент України відіграє ключову роль у визначенні

стратегічних пріоритетів розвитку енергетики, що підкріплюється виданням відповідних указів та призначенням ключових міністрів та керівників державних комітетів. Верховна Рада України, як законодавчий орган, відповідає за створення правової бази, регулювання енергетичного сектору через законотворчу діяльність та контроль за виконанням законів. Кабінет Міністрів України координує діяльність міністерств і інших органів уряду в сфері енергетичної політики, забезпечуючи взаємодію фінансових, інвестиційних та податкових аспектів з розробкою та реалізацією енергетичної політики.

Під егідою Кабінету Міністрів України функціонують Рада національної безпеки і оборони України, яка координує національну безпеку в енергетиці, та Міністерство енергетики та вугільної промисловості, відповідальне за регулювання паливно-енергетичного комплексу.

Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері енергетики (НКРЕКП), гарантує впровадження справедливих тарифів та політик, а Національне агентство України з забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів стежить за ефективністю використання енергоресурсів. Всі ці органи разом забезпечують розробку та впровадження енергетичної політики України, а також контролюють її виконання, сприяючи безпеці та стабільності енергетичного сектору країни.

Відновлювальна енергетика в Україні, хоча і є невід'ємною частиною загальної енергетичної системи країни, вимагає специфічного підходу до управління та регулювання. Для цього мобілізуються додаткові органи державної влади та спеціалізовані інституції. Серед таких органів виступає Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, що зосереджує увагу на питаннях впровадження і стимулювання заходів з підвищення енергоефективності, а також розвитку ринків відновлювальної енергетики. Також існує Агентство з відновлювальної енергетики, яке спеціалізується на техніко-економічному обґрунтуванні проектів і сприянні інвестицій в цей сектор. Крім того, функціонує Біоенергетична асоціація України, що підтримує розвиток біоенергетичних проектів та сприяє впровадженню сучасних технологій використання біомаси. Ці інституції разом формують міцну основу для забезпечення сталого розвитку відновлювальної енергетики в країні, спрямовуючи її на досягнення цілей національної енергетичної безпеки та екологічної стійкості (рис. 2).

Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності) є центральним органом виконавчої влади, завдання якого полягає у формуванні та реалізації державної політики у сферах енергоефективності, енергозбереження та використання альтернативних видів палива. Задекларована місія агентства включає реалізацію енергетичної трансформації, декарбонізацію економіки та здійснення зеленого переходу згідно з європейськими стандартами. Пріоритети Держенергоефективності орієнтовані на підвищення енергетичної безпеки та незалежності, зниження енергоємності економіки, підвищення конкурентоспроможності, запобігання енергетичній бідності, зменшення забруднення довкілля та досягнення повноправного членства в ЄС [5].

Біоенергетична асоціація України функціонує як неприбуткова громадська спілка, яка зосереджена на консолідації бізнесу та експертів для просування біоенергетичних ініціатив в Україні, спрямованих на розвиток відновлюваної енергетики [4].

Українська програма підвищення енергоефективності (UKEEP) розроблена Європейським Банком Реконструкції та Розвитку та являє собою кредитний продукт для підтримки приватних українських підприємств у реалізації енергоефективних проектів. Ця програма надає кредити через місцеві банки для інвестицій, що спрямовані на ско-

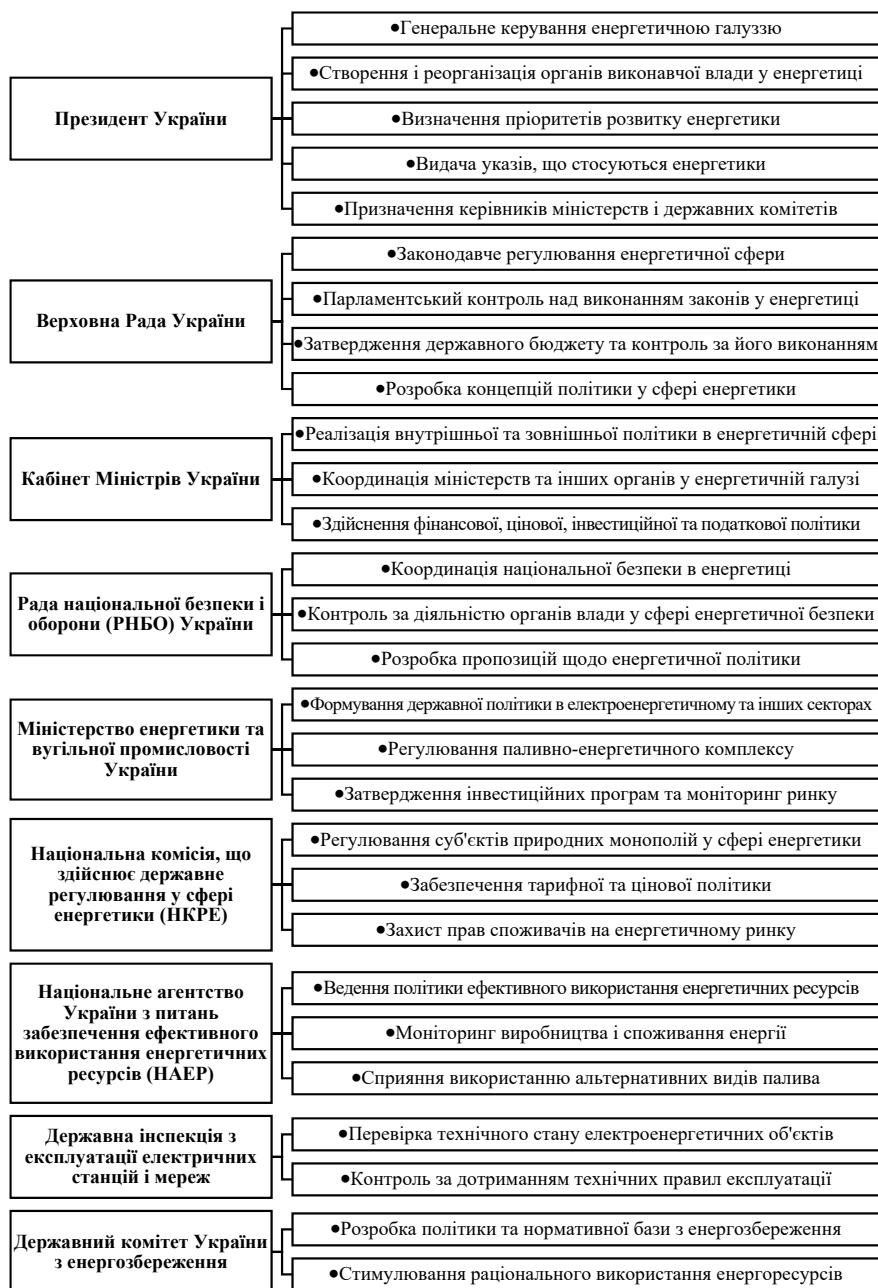

Рис. 1. Функції органів державної влади у сфері енергетики України [8]

рочення споживання енергії, підвищення ефективності виробництва та використання власних енергоресурсів. До кінця 2011 року в рамках UKEEP було видано кредитів на загальну суму 102 мільйони доларів США, що сприяло значному зниженню споживання енергії та викидів CO₂, відповідно до встановлених цілей енергозбереження та екологічних стандартів [10].

У рамках розвитку відновлювальної енергетики в Україні активно діють декілька громадських організацій. Однією з них є Агентство з відновлюваної енергетики (АВЕ), створене в 2003 році, яке функціонує як неприбуткова громадська організація. Агентство сприяє захисту довкілля через застосування та розповсюдження технологій відновлювальної енергетики, таких як вітрова, сонячна та біомаса, а також фокусується на енергозбереженні. Завдання АВЕ включають також оцінку потенціалу відновлюваної енергії, техніко-економічне обґрунтування проектів, інформування громадськості

та консолідацію зусиль різних зацікавлених сторін для впровадження екологічно чистих технологій [1].

«Гарантований покупець» виконує важливу функцію в реалізації державних гарантій, купуючи всю електроенергію, вироблену з альтернативних джерел, включаючи мікро-, міні- та малі гідроелектростанції, за зазначеними тарифами, які можуть бути встановлені як «зелені» тарифи, так і визначені через аукціонні ціни [7].

Останніми змінами в регуляціях, що стосуються «Гарантованого покупця», вводяться вимоги для підвищення якості його роботи та приведення діяльності до міжнародних стандартів. Вони включають дотримання правил відповідності, встановлення критеріїв бездоганної ділової репутації для управлінських посад, введення в діяльність стандартизованих систем управління якістю, безпекою праці та антикорупційних заходів.

Проект постанови, який регулює діяльність «Гарантованого покупця», був затверджений НКРЕКП 22 лютого

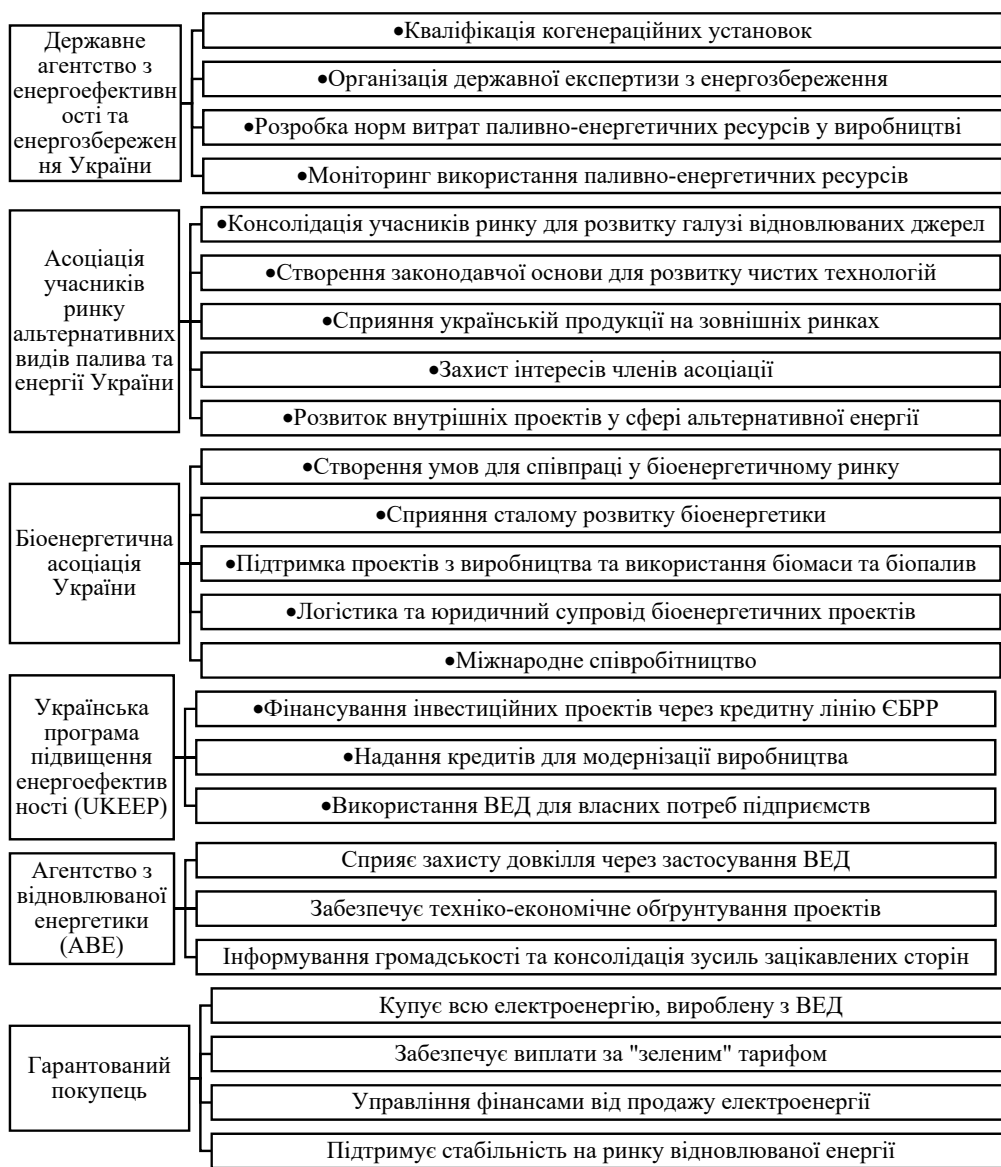

Рис. 2. Функції органів державної влади у сфері відновлювальної енергетики України [4]

2022 року як регуляторний акт і виставлений для публічного обговорення, з метою отримання зауважень та пропозицій від зацікавлених сторін. Після отримання схвалення від Антимонопольного комітету України, внесені поправки дозволять значно підвищити ефективність роботи цієї організації відповідно до світових практик [7].

Крім державних агенцій та приватних організацій, що займаються законодавством, перевіркою, та аналізом у сфері відновлювальної енергетики, значну роль відіграють і наукові установи, що допомагають розробляти науково обґрунтовані рішення та інноваційні підходи до регулювання цієї галузі. Однією з провідних таких установ є Інститут відновлюваної енергетики Національної академії наук України. Цей інститут спеціалізується на дослідженні та розробці технологій, які можуть забезпечити ефективне використання відновлюваних джерел енергії. Інститут відновлюваної енергетики Національної академії наук України був створений у 2003 році як частина Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України. Його метою є поглиблення досліджень і координація наукової діяльності в сфері відновлюваних джерел енергії, а також застосування наукових досягнень відповідно до постанови Президії НАН України № 299, датованої 10 грудня 2003 року [3].

Отже, Президент України визначає стратегічні пріоритети розвитку енергетики, ініціює законодавчі зміни. Верховна Рада України створює правову основу для енергетичної галузі, контролює виконання законів. Кабінет Міністрів України координує діяльність уряду у сфері енергетики, відповідає за реалізацію енергетичної політики. Рада національної безпеки і оборони України забезпечує координацію питань національної безпеки в енергетичній сфері. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України регулює паливно-енергетичний комплекс, сприяє розвитку альтернативної енергетики. Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері енергетики (НКРЕКП) встановлює тарифи, регулює ринок енергії. Національне агентство України з забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів фокусується на ефективному використанні ресурсів і енергозбереженні. Державна інспекція з експлуатації електричних станцій і мереж забезпечує дотримання технічних норм і стандартів у галузі. Інститут відновлюваної енергетики НАН України веде наукові дослідження, сприяє розвитку технологій відновлювальної енергії. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності) розробляє та реалізує політику енергоефективності, сприяє енергетичній трансформації,

декарбонізації та «зеленому» переходу. Біоенергетична асоціація України консолідує бізнес і експертів для просування біоенергетичних проєктів, підтримує розвиток біоенергетики. Українська програма підвищення енергоефективності (УКЕЕР) фінансує енергоефективні проєкти через кредити місцевих банків, сприяє зниженню споживання енергії та викидів CO₂. Агентство з відновлюваної енергетики (АВЕ) підтримує проєкти з впровадження технологій відновлюваної енергії, оцінює потенціал відновлюваної енергії, сприяє співпраці та інформуванню громадськості. ДП «Гарантований покупець» закуповує електроенергію, вироблену з відновлюваних джерел, за «зеленими» тарифами, забезпечує фінансову стабільність виробників.

Попри чисельність організацій, зацікавлених у регулюванні відновлюваної енергетики, не спостерігається належної синхронності в їх роботі. Це може призводити до дублювання функцій, затримок у процесі прийняття рішень та загальної неефективності. Для покращення координації та досягнення більш злагодженого управління існує потреба у створенні єдиної керуючої інституції, яка б об'єднала різні аспекти регулювання, контролю, інвестування та наукових досліджень у сфері відновлюваної енергетики. Пропозиція створення Державного агентства з відновлюваної енергетики та її розвитку, передбачає створення єдиної платформи для управління, координації та контролю діяльності у сфері відновлюваної енергетики. Це агентство могло б взяти на себе виконання низки ключових функцій, спрямованих на оптимізацію роботи різних інституцій та підвищення ефективності регулювання галузі. Основні завдання цього органу включатимуть забезпечення виконання державної політики у сфері відновлюваної енергетики та координацію з іншими державними та приватними структурами, що беруть участь у розробці та впровадженні проєктів. Агентство могло б здійснювати контроль за розвитком

сектору відновлюваної енергії, моніторинг виконання законодавчих та нормативних вимог, а також забезпечувати відповідність діяльності національним і міжнародним стандартам.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Державні органи та інституції України, такі як Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів та Міністерство енергетики, відіграють важливу роль у формуванні енергетичної політики, її реалізації та регулюванні функціонування енергетичного сектора. У сфері відновлюваної енергетики діють спеціалізовані організації, такі як Біоенергетична асоціація України та Агентство з відновлюваної енергетики (АВЕ), які консолідують зусилля бізнесу та експертного середовища для впровадження чистих енергетичних технологій. Українська програма підвищення енергоефективності (УКЕЕР) фінансує енергоефективні проєкти через кредити місцевих банків, сприяючи скороченню споживання енергії та зниженню викидів CO₂. Інститут відновлюваної енергетики НАН України проводить наукові дослідження і розробляє інноваційні технології для вдосконалення використання відновлюваних джерел енергії. «Гарантований покупець» забезпечує стабільність фінансових потоків, закуповуючи електроенергію за «зеленими» тарифами.

Попри велику кількість зацікавлених організацій, система регулювання відновлюваної енергетики в Україні часто виявляється неузгодженою, що призводить до дублювання функцій та уповільнення процесу прийняття рішень. Для вирішення цих проблем та підвищення ефективності управління в цій сфері необхідно створити єдину керуючу інституцію – Державне агентство з відновлюваної енергетики та її розвитку. Це агентство могло б забезпечити централізовану координацію, контроль, підтримку інвестицій та реалізацію національних і міжнародних проєктів, сприяючи таким чином більш злагодженій і ефективній діяльності у сфері відновлюваної енергетики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агентство з відновлюваної енергетики. URL: <https://rea.org.ua/about/#:~:text=Агентство%20з%20відновлюваної%20енергетики%20-%20це,та%20взаємної%20реалізації%20своїх%20прав>
2. Дегтяр А.О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення: монографія. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2004. 224 с.
3. Інститут відновлюваної енергетики НАН України. URL: https://www.ive.org.ua/?page_id=5710&lang=uk.
4. Козлова А.І., Климчук М.М. Ітерація інституційної детермінанти розвитку підприємств альтернативної енергетики. *Наукові праці МАУП*, 2014, № 43(4), с. 152–157.
5. Місія та діяльність. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, URL: <https://saee.gov.ua/uk/content/mission>.
6. НКРЕКП удосконалила умови діяльності гарантованого покупця. Офіційний вебпортал Регулятора. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-udoskonallila-umovi-diyalnosti-garantovanogo-pokupcy>
7. Омельченко В. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. Разумков Центр, 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sekto-r-vidnovlyuvano-y-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny>
8. Стоян О.Ю. Інституційний механізм державного регулювання розвитку сфери відновлюваної енергетики та напрями його удосконалення. *Інвестиції: практика та досвід*, 2014, № 20.
9. Франчук І.А. Формування управлінських рішень в сфері державної енергетичної політики. Стратегія забезпечення сталого розвитку України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 травня 2008 р.: у 3 ч. К.: РВПС України НАН України, 2010. Ч. 3, с. 45–46.
10. УКЕЕР. Вікіпедія, 2024. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/УКЕЕР#:~:text=Українська%20програма%20підвищення%20енергоефективності%20\(УКЕЕР,ефективності%20використання%20енергоресурсів%20або%20створення](https://uk.wikipedia.org/wiki/УКЕЕР#:~:text=Українська%20програма%20підвищення%20енергоефективності%20(УКЕЕР,ефективності%20використання%20енергоресурсів%20або%20створення)